

Comenius ismeretlen kiadásai.

Comenius három könyvre osztva kezdi kiadni 1652-ben Sárospatakon magyar tankönyveit: „Eruditionis Scholasticae Pars I. Vestibulum.“ „Pars II. Janua.“ „Pars III. Atrium.“ De a „Janua“ latin és német kiadása már 1638-ban megjelent Brassóban s a címlap szerint már 4-edszer; a 9. és 10-dik kiadás is Lőcsén 1644. és 1655-ben. Ugyane 10-dik Brassóban is megjelent 1658-ban. Nem lehet tudni, vajjon a magyar sajtók az ismert külföldi kiadásokat is számbavették, vagy csak a belföldieket számították s ezeket is hiányokkal.

Az I-ső résznek, a latin-magyar Vestibulumnak első kiadása 1652-ben magának Comeniusnak felügyelete alatt Sárospatakon jelent meg; a 2-dik Lőcsén 1657-ben, 3-dik Sárospatakon 1661., 4-dik 1662-ben ugyanott s tévesen harmadikként van nyomtatva. Az 5—7 kiadás ismeretlen. A 8-dikat Szabó Károly 1691-ről sorolja fel a RMK-tár II. kötetében 1685. sz. alatt s Lengyel András özvegyével Kolozsvárt nyomatja. Egy példányban látta e nyomtatványt a segesvári gymnasium könyvtárában s mint teljesen épet írja le. Ugyane Vestibulum 2. és 4-dik kiadását a RMK-tár I. kötetébe is fölvette. Ily zavarban látjuk a Janua kiadását is, — kétszeresen vannak beszámítva Szabónál. Nagy bibliographusunk a 8-dik kiadásnál sem vette figyelembe azt, hogy Kolozsvárt a lengyelektől szerzett új sajtó csak 1696-ban kezdte működését „Kmita Andrásné költségével.“ E Kmitáné 1699-ben válik azután Lengyel Andrásnévá. Tehát a tévesen 1661-re fölvelt 8-dik kiadás csak 1699-ben jelenhetett meg. A latin évszám végső betűje lemaradt vagy a könyv címlapjáról, vagy Szabónak följegyzéséből.

A kolozsvári unitárius collegium könyvtárába tíz éve jutott másod példánynak címlapja ugyanolyan, a mint a RMK-tár a segesvári példányt közölte, csakhogy eltérő kis- és

nagybetűkkel, a mikre régebben mesterünk keveset ügyelt. Ezért eltérő a két leírás. Ime az utóbb előkerültnek híven leírt címlepleje:

ERUDITIONIS SCHO- | LASTICAE, |
 PARS PRIMA, | VESTIBULUM |
 Rerum et Lingvarum fundamen- | ta
 exhibens. | *In usum Scholae Patakinæ*
editum: | EDITIO OCTAVA. | Nôvâ ac
 meliori formâ | donatâ, caeterisque
 omnibus | longè correctiùs emissa. |
 CLAUDIOPOLI, | Apud Viduam
 ANDREAE LENGYEL | Annò MDCLXXXIX.

A RMK-tár példánya csak AG ívből, 56 levélből áll. A kollegiumén a címlevél után A₂—₅. levelen Comenius ajánló levele van Tolnaihoz intézve. A₆—F₄. levelen maga a Vestibulum, F₄—G₈. levelen következik reá a Rudimenta Grammaticae. Ezzel végződik a segesvári csonka példány; de a kollegiumén a H—K₈. levelen ott áll még a Repertorium Vestibulare. A K₈. levél első lapja közepén kezdődik „De Institutionis è Latinae Lingvae Vestibulo exercitiis ad Praeceptorem commonefactio.“ E fejtegetés az 51. ponttal megszakad az L₄. levelen; de ott még nincs vége. Tehát e könyv csonkán is A₄. ív, azaz 83 levél az L₁. hijával.

E 8-dik kiadás 5-dik az eddigi ismertek közt, tehát három előző kiadást még ma sem ismerünk, az 5—7-diket. A RMK-tár II. kötet 458. lapján is hibás a fôlszámitás, a sárospataki 1661. kiadás elhagyása miatt is.

Löcsén 1699-ben már a Vestibulumnak 12-dik kiadását nyomtatják s 1701-ben ugyanott adják ki a 13-dikat is, a mit szintén 12-diknek jeleznek. Tehát e kiadásokra támaszkodva, 1699 előtt 3 és 1711 előtt még 3 más, eddig ismeretlen kiadásban jelenhetett meg a sok iskolában taukönyvül használt Vestibulum. A múlt század hatvanas éveiben Brassai is kiadta Kolozsvárt a latin-magyar szöveget. Én is tanultam a tordai gymnasiumban belőle, de kevés haszonnal.

(1907.)

KANYARÓ F.

G y ö n g y m o n d a t o k.

(Ujkori írótól.)

K e v é l y s é g.

Mily nagy balgatagság csak embernek lenni,
Mégis a hasonló embert fel sem venni!
S aval, hogy valaki másikat megvetett,
Aval követelni tőle becsületet?
A kevélység csupán a bolondok gondja:
Úgy van, mert a kevély a világ bolondja.
Hát a világnak ily bolondja sok van-e?
Hogyne? sőt a világ az ily bolondoké;
Sőt már a kevélyek oly nagy számmal vannak,
Hogy a ki nem kevély, azt tartják bolondnak. *Csokonai.*
A kevélyek soha sem boldogok. *Voltaire.*

K í n. K í n z á s.

Minél több kínt szenved az ember, a vége annál édesebb, —
mint zord északi szél után az enyhe lég. *Lafontaine.*

A kínzás az igazság kiderítésére oly kétes eszköz, hogy meg
nem engedhetése kétségkívüli; mert azt kevésbé veszélyes eszkö-
zök nélkülözhetővé teszik. *Feder Henrik.*

K i n c s.

Az aranyat és ezüstöt csak az becsüli nagyra, a ki sáristent
imád. *Shakespeare.*

Az ember kincs után sóvárog, —
S ha intnek a csábos sugárok,
Megjárja a mély tenger ágyát,
És fúr sötét hegyekbe bányát. *Tompa.*